

Gepubliceerd in *Ons Erfdeel* 2015/1.

Zie www.onserfdeel.be of www.onserfdeel.nl.

[B] **HEDENDAAGS HOOFD, ROMANTISCH HART.
BIOGRAFIE VAN REINBERT DE LEEUW**

Tijdens de naoorlogse wederopbouw ging een andere wind door het Nederlandse muzikleven waaien. Tot 1940 was het openbare concertaanbod een vrij gezapige aangelegenheid, gericht op het welvarende smaldeel der natie. Qua programmering en artistieke bemensing werd het gedomineerd door de oosterburen. De telg van een Duitse immigrantenfamilie, dirigent Willem Mengelberg, was vanaf 1898 de onbetwiste aanvoerder van het nationale concertleven. Hij bracht onder meer Gustav Mahler naar Amsterdam en wist met het Concertgebouworkest een muzikale kwaliteit te ontwikkelen die niet onderdeed voor Frankrijk, Italië of Oostenrijk. Zijn foute houding ten opzichte van de Duitse bezetter leidde uiteindelijk tot zijn schorsing, maar de plaats van het Concertgebouworkest in de westerse muziekwereld was toen al onomkeerbaar gevestigd.

Na de oorlog kwam het Nederlandse muzikleven geleidelijk in een stroomversnelling, vooral na 1960. Onder aanvoering van barokspecialisten als Gustav Leonhardt en Frans Brüggen werd de oude muziek een beweging die snel aan betekenis won. Deze musici spraken alternatieve muziekliefhebbers aan: hoogopgeleide mensen met een hang naar ingetogen

Reinbert de Leeuw.

authenticiteit en een afkeer van orkestrale imponeermuziek. Een vergelijkbaar soort muziekliefhebber kon je aantreffen bij de schaarse speelplekken voor hedendaagse muziek. Mede dankzij de belangstelling van dit specialistenpubliek kreeg de hedendaagse naast de oude muziek meer ruimte op de concertagenda's.

Vanaf de naoorlogse wedergeboorte van de hedendaagse muziek in Nederland was pianist, dirigent en componist Reinbert de Leeuw (1938) daarin de gangmaker. Aanvankelijk als uitvoerend musicus en later hoofdzakelijk als dirigent gaf hij vorm aan de ontwikkelingen in de contemporaine muziek zoals die vooral in de Randstad gestalte kregen. Hij creëerde een eigen ensemble voor hedendaagse muziek, het Schönberg ensemble, en zorgde vanuit zijn positie als docent aan het Koninklijk Conservatorium in Den Haag gedurende een aantal decennia, tot op de dag van nu, voor een constante stroom grensverleggende muziek- en muziektheaterproducties. Hij kreeg de ruimte op verschillende podia, waarvan het belangrijkste ongetwijfeld dat van het Holland Festival was – en is. Op die manier kwam de loop er goed in: een indrukwekkende rij internationaal vermaarde toondichters werd door de persoonlijke inzet van De Leeuw van overal ter wereld naar Nederland gehaald.

Het was dan ook voorspelbaar dat het leven en de muzikale betekenis van De Leeuw een keer op schrift zouden worden gesteld. Dat is ook gebeurd, met zijn

medeweten en aanvankelijke instemming. Maar vanaf het moment van publicatie is het boek *Reinbert de Leeuw. Mens of melodie* omgeven geweest met onenigheid en malheur. De biografie, gepubliceerd in het voorjaar van 2014 en inmiddels in haar tweede druk, werd geschreven door de musicoloog Thea Derks, een vrouw die haar leven wijdt aan de journalistiek van de hedendaagse muziek. In interviews laat De Leeuw niet na te zeggen dat het boek vol fouten staat en dat hij niet is gekend in de publicatie zoals die er nu ligt. Hij voegt daar ook steeds aan toe dat hij bezwaar maakt tegen het feit dat het boek veel aandacht besteedt aan zijn persoon: zijn wederwaardigheden als kind en zijn levensstijl als solitaire man die uitsluitend voor de muziek leeft. Thea Derks portretteert De Leeuw als klein jongetje dat de ontberingen en gevaren van de oorlog ervaart. Zij meent dat de “sterke vrijheidsdrang en afkeer van autoriteit” die De Leeuw volgens haar kenmerken, in die periode ontkiemden. Ook het feit dat De Leeuw op jonge leeftijd zijn ouders verloor en in een pleeggezin terecht kwam, zou volgens de auteur hebben geleid tot een des te heviger zoektocht naar de muziek. De Leeuw zelf moet niets hebben van deze speculaties. Hij heeft rondom de verschijning van de biografie meermalen te kennen gegeven dat in zijn leven alles om de muziek draait, inderdaad, maar dat zijn persoonlijke omstandigheden daarbij niet relevant zijn. Het is zijn overtuiging dat musici slechts een dienende functie hebben ten opzichte van de muziek die zij voortbrengen. Dat veronderstelt nederigheid ten opzichte van de ten uitvoer gebrachte composities.

Het is jammer dat de biografie zo enigszins in diskrediet is gebracht. Want het portret dat Derks van De Leeuw schetst, komt over als integer en – belangrijker misschien nog – goedgelijkend. Derks laat zien hoe Reinbert de Leeuw met inzet van zijn talent en zijn professionele netwerken kans zag om Nederland te doen aansluiten bij de frontlinies van de mondiale hedendaagse muziekpraktijk. Steeds op het juiste moment verzilverde hij de kans om buitenlandse componisten naar Nederlandse podia te halen. Om de tien belangrijkste te noemen: Karlheinz Stockhausen, John Cage, Olivier Messiaen, Mauricio Kagel, Claude Vivier, György Ligeti, György Kurtág, Henryk Górecki, Galina Oestvol'skaya en Sofia Goebaidoelina. Zij kwamen de

één na de ander omdat De Leeuw een bijzonder soort vriendschap met hen ontwikkelde, waardoor zij als het ware vanzelf hun opwachting maakten in Amsterdam of Den Haag. Derks laat zien dat De Leeuw op basis van zijn vriendennetwerk er steeds weer in slaagde het Nederlandse publiek te trakteren op nieuwe componisten met hun verrassende, vernieuwende en soms verbazingwekkende muziekproducties. Welbeschouwd is het boek een hommage aan de persoon De Leeuw. Zonder zijn dadendrang zou de hedendaagse muziekpraktijk er in Nederland aanzienlijk minder florissant bij staan, dat is onmiskenbaar Derks boodschap.

De Leeuw is evenwel niet alleen pleitbezorger van andermans muziek. Hij is ook altijd de pianist gebleven die repertoire aan de randen van de romantiek eigenzinnig vertolkt. Met plaatopnamen van het werk van Eric Satie brak De Leeuw internationaal door. En hij maakte nog een tweede bewuste repertoirekeuze: het late pianowerk van Liszt dat destijds ook al zelden werd gespeeld. Met de Duitse actrice Barbara Sukowa bracht hij een onvergetelijke uitvoering van Stravinski's *Pierrot Lunaire*. Niet minder indrukwekkend waren zijn eigen bewerkingen van liederen van Schumann, wederom met Sukowa: *Im wunderschönen Monat Mai*, waarin zij door De Leeuw bewerkte liederen van Schubert en Schumann declameert. Het is hier dat de auteur van deze biografie haar onderwerp het dichtst benadert: Reinbert de Leeuw is met heel zijn hoofd betrokken bij de muziek van nu. Maar uit zijn hart is de romantiek nooit geweken.

CAS SMITHUIJSEN

THEA DERKS, *Reinbert de Leeuw. Mens of melodie*, Leporello, Amstelveen, 2014, 382 p.
